

Gabriela PANĂ DINDELEGAN, Raluca BRĂESCU, Cristina ARANGHELOVICI, *Locuțiunile limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2025, 101p.

DOI: <http://doi.org/10.35219/lexic.2025.1-2.19>

Elaborată de un colectiv alcătuit din trei cercetătoare cunoscute de la Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”, cartea cu titlul *Locuțiunile limbii române* abordează o temă care, deși a fost îndelung cercetată în lingvistica românească, suscită în continuare un viu interes „prin interferențele teoretice pe care le implică (temă aflată la intersecția cu lexicul și cu stilistica), prin dificultățile teoretice și aplicative de delimitare și de recunoaștere, prin gradualitatea manifestărilor, prin interferențele cu categorii înrudite (unități frazeologice

/ frazeologisme, expresii, colocații).” (p.9)

Volumul încearcă totodată să ofere răspunsuri la numeroasele întrebări ale elevilor și ale profesorilor lor, așa încât orice reluare a temei de față nu poate fi decât binevenită.

Pe lângă capitolul introductiv care lămurește scopul demersului întreprins de cele trei autoare și publicul vizat de acestea, cartea este organizată în trei secțiuni după cum urmează:

Prima secțiune, *Aspecte teoretice: delimitări conceptuale și terminologice*, abordează următoarele aspecte:

- diferențele dintre *expresii, frazeologisme și colocații*;
- *tipologia locuțiunilor* (după clasa morfologică ale cărei caracteristici morfosintactice le preiau: substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale, prepoziționale, conjuncționale, pronominale, interjecționale);

Foarte interesantă este secvența care se ocupă de *istoricul unor locuțiuni*, apariția acestora având cauze diverse,

„fie de istorie internă, locuțiunile creându-se ca efect al mișcării continue a grupurilor sintactice și al restructurării unora dintre ele, fie de istorie externă, unele locuțiuni introducându-se ca împrumuturi sau calcuri în contactul direct sau cultural dintre limbi. În consecință, inventarul de locuțiuni este propriu fiecărei limbi și modificabil în istoria aceleași limbi, la intervale mari de timp.” (p.18-19)

Sunt amintite aici locuțiuni cu vechime mare în limbă, regăsite încă din primele texte românești păstrate: *a-și aduce aminte*, *a lua amente*, *a-și bate joc/joc*. Se menționează cazul locuțiunii adjectivale arhaice *de-a firea*, cu glosări diverse, „majoritatea din registrul calităților pozitive (cu referire la aspectul fizic, la originea socială, la calitatea umană etc.), locuțiune dispărută din româna modernă.” (p.19)

Diametral opuse sunt locuțiunile mai nou formate și introduse în limbă: *pe blat* (loc.adv.), *la mustață* (loc.adv.), *de fițe* (loc.adj.), *a lăsa mască* (loc.vb.), *a da țepă* (loc.vb.), *pe șest* (loc.adv.) ș.a.

Alte tipuri de locuțiuni vizează „o circulație mai specializată”. Așa sunt locuțiunile „familiare” (*a o face de oaie*, *a lua la trei păzește*, *la o adică*, *fără doar și poate*, *a o pune de mămăligă*, *a spăla putina*), cele „populare” (*de bodaproste*, *la sfântu-așteaptă*), „protocolarele” (*Alteța Sa Regală*, *Cucernicia Voastră*), „regionalele” (*batâr că / să*), „argoticele” (*a da colțul*, *a o da cotită*, *a da chix*), „învechitul” (*pe potriva*).

Un alt aspect vizează *restructurarea locuțională vs restructurarea compuselor*:

„Constituirea într-un singur lexem, caracteristica esențială a cuvintelor compuse (...) se marchează prin alăturarea obligatorie a componentelor primare: (i). fie o alăturare completă fără cratimă (*acasă*, *anume*, *aminte*, *cândva*, *cuminte*, *dânsul*, *fiecare*), (ii). fie o alăturare cu cratimă (*astă-vară*, *după-amiază*, *mai-mult-ca-perfect*, *mama-soacră*), (iii). fie, rar, o alăturare cu blank (*Anul Nou*, *ca să*, *douăzeci și unu*, *ceea ce*), în funcție de gradul lor de fuziune. În cazul locuțiunilor, componentele își păstrează autonomia grafică; excepție fac cazurile de scriere în tempo rapid, când poate apărea cratima (*de-abia*, *a-și băga mințile-n cap*), sau locuțiuni precum *într-adevăr*, *dintr-odată*, *de-a berbeleacul*, *de-a bușilea*, care încorporează prepozițiile *într-*, *dintr-*, *de-a*, conținând ele însele cratime.” (p. 21-22)

Sunt menționate și situațiile în care același component poate participa la o restructurare locuțională, dar și la una prin compunere.

Ex. *alocuri* (compus) – *pe alocuri* (loc.adv.)

bunăvoie (compus) – *de bunăvoie* (loc.adv.)

altfel (compus) – *de altfel* (loc.adv.)

În practica școlară, elevii se confruntă cu problema modului de analiză a diferitelor tipuri de locuțiuni. În acest sens, autoarele oferă modele concrete de analiză pentru câteva locuțiuni verbale (*a lua parte, a-și da seama, a da foc casei, a se avea în vedere, a da apă la șoareci, a se lupta cu morile de vânt* etc.), locuțiuni substantivale (*părere de rău, nebăgare de seamă, bătaie de joc, un nu știu cine* etc.), locuțiuni adverbiale (*de bunăvoie, în cele din urmă, de aceea, a fi cu neputință* etc.), locuțiuni adjectivale (*de seamă, de pomină, de sine stătătoare* etc.), locuțiuni prepoziționale (*la îndemână, în dreptul, în ciuda, în vederea, față de* etc.), locuțiuni conjuncționale (*în caz că, chiar dacă, imediat ce, doar că* etc.), locuțiuni pronominale (*Altețe Regale, Înaltpreasfinția Ta, cine știe cine, nu știu câți* etc.) și locuțiuni interjecționale (*Slavă Domnului, păcatele mele* etc.).

Capitolul al treilea ilustrează un inventar al locuțiunilor limbii române, tipologia acestora, fiecare tip fiind însoțit de comentarii semnificative privind caracteristicile și organizarea. Exemplele selectate sunt reprezentative ca frecvență de utilizare, ca variație de structură și ca tip de restructurare lexico-flexionară.

Ultimul capitol - *Exerciții* - este organizat în două secvențe: 4.1. *Cerințe* - cu 30 de aplicații care acoperă toate dificultățile pe care le ridică analiza locuțiunilor, de la recunoștere, construcție și tipologie, la analiza gramaticală, grafie și observații normative; 4.2. *Rezolvări*.

La finalul volumului, autoarele inserează bibliografia consultată, care cuprinde lucrări de referință în domeniul limbii române actuale.

Extrem de prietenoasă prin formatul și dimensiunile sale, cartea se dovedește extrem de utilă pentru toți cei interesați de problemele dificile și controversate ale gramaticii românești.

Oana CENAC & Doina Marta BEJAN,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România